

Pasti novoreka: Kritična refleksija prenosa termina »deležniki« iz ekonomskega v politični diskurz

postavi zanastopati zvezi z emipouzročadpira

Uvod

Pred dobrim desetletjem sta Bourdieu in Wacquant (2000/2003) opozorila na t. i. neoliberalni novorek, ki je v komaj nekaj letih uveljavil besedišče, »ki je videti, kot da bi se vzelo od nikoder« in je »zdaj vsakomur na koncu jezika« (Bourdieu in Wacquant, 2000/2003: 57). V popularnosti terminov kot so »globalizacija« in »fleksibilnost«, »vodenje« in »podrazred«, in odsotnosti terminov kot »kapitalizem«, »dominacija« in »neenakost«, Bourdieu in Wacquant prepoznavata novo obliko kulturnega imperializma, s katerim se razširja ameriška neoliberalna ideologija. Učinki tega imperializma, poudarjata, so čedalje močnejši in čedalje bolj škodljivi v tem, da jih ne utemeljujejo le pionirji neoliberalne revolucije, temveč tudi večina kulturnih producentov (raziskovalcev, pisateljev in umetnikov) in levičarskih aktivistov, ki »o sebi še vedno rada razmišlja, kakor da so naprednjaki« (Bourdieu in Wacquant, 2000/2003: 57). K njenemu naboru besedišča tega neoliberalnega novoreka je treba prišteti tudi koncept »deležnikov«, ki izhaja iz teorije menedžmenta in odgovornosti podjetij ter se – kot nadomestek drugih konceptov, ki poudarjajo demokratično vključenost – čedalje bolj uveljavlja tudi v sodobni politični misli. V slovenskem prostoru se je termin šele pred kratkim uveljavil v političnem diskurzu, kjer trenutno kar na lepem deluje, če si sposodimo Bourdieujeve in Wacquantove besede, »kot da bi se vzel od nikoder in je zdaj vsakomur na koncu jezika«, kar se kaže tudi v pred kratkim sprejetih resolucijah o visokem šolstvu in raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije.

Na prvi pogled je termin »deležniki« dobrodošel nov koncept, ki poudarja željo in potrebo po demokratični vključenosti v javne odločitve. Slovenski politični diskurz tako sledi uveljavljanju termina »stakeholders« v akademski in politični rabi na mednarodni ravni, predvsem v skladu z idejami o novih oblikah politične ureditve, strnjjenimi v okviru koncepta vladovanja (angl. *governance*) in predlogih vključevanja v okviru t. i. deliberativne demokracije. Vendar je na razvoj in uporabo koncepta tako v akademskem kot političnem diskurzu treba gledati predvsem iz kritične perspektive, saj ta novi koncept vnaša zmedo in priložnosti za legitimizacijo

akterjev, ki v okviru »starih« pojmov (npr. državljani/ke, javnost, civilna družba) ne bi bili sami po sebi razumljeni kot legitimni udeleženci demokratičnega odločanja.

V pričujočem prispevku najprej ilustrativno prikažem uporabo termina »deležniki« v slovenskem političnem diskurzu z analizo pred kratkim sprejetih resolucij o *Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020* in o *Raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020*. V drugem delu prispevka opišem vdor tega koncepta v akademski diskurz, predvsem v razmerju do drugega ključnega koncepta neoliberalnega novoreka: »vladovanja«, kjer se koncept navidezno povezuje s klasičnim Deweyevim (1927/1954) pojmovanjem javnosti in t. i. »principom prizadetosti«. V tretjem delu prispevka pa analiziram pojmovanje »deležnikov« pri utemeljitelju tega koncepta Freemanu (Werhane in Freeman, 2006; Freeman idrugi., 2004) v okviru deležniške teorije odgovornosti podjetij in ga primerjam z Deweyevim (1927/1954) pojmovanjem javnosti, pri čemer opozorim na neskladja in pasti ekonomskega razumevanja deležnikov, ki preprečujejo neproblematičen prenos tega koncepta v politični diskurz.

Uporaba termina »deležniki« v resolucijah o Nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu in o Nacionalnem programu visokega šolstva

V relativno kratkem času smo v slovenskem prostoru zaznali pogostejšo rabo termina »deležniki« v političnem diskurzu. Za ponazoritev je primerna primerjava med Resolucijami o Nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu in o Nacionalnem programu visokega šolstva. Medtem ko je v prejšnjih Resolucijah (Uradni list RS št. 94/2007 in Uradni list RS št. 3/2006) ta izraz popolnoma umanjkal, pa ga v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (Uradni list RS št. 41/2011) najdemo dvanajstkrat in v Resoluciji o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (Uradni list RS št. 43/2011) kar devetnajstkrat.

V Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 je termin večinoma uporabljen v besedni zvezi »visokošolski deležniki«, pri čemer so mišljene: »Rektorska konferenca RS, Univerza v Ljubljani, Univerza v Mariboru, Univerza na Primorskem, Študentska organizacija Slovenije, nekateri samostojni visokošolski zavodi in drugi« (Uradni list RS št. 41/2011: 5352). Pri tem pa ni jasna razmejitev med visokošolskimi institucijami in »vsemi visokošolskimi deležniki« – npr. predlogi za kakovost in odgovornost (Uradni list RS št. 41/2011: 5360) pri nekaterih ukrepih govorijo, da so dolžnost visokošolskih institucij, pri drugih pa, da so nosilci »vsi visokošolski deležniki« (Uradni list RS št. 41/2011, : 5360), kjer ni natančno določeno, kdo ti »vsi visokošolski deležniki« sploh so, niti po katerih kriterijih jih je mogoče identificirati.

Termin »deležniki« je v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 uporabljen predvsem v zvezi s poudarjanjem demokratične vključenosti v proces odločanja o visokem šolstvu, kjer da se bo »visokošolski prostor odzival na potrebe in pričakovanja družbe, aktivno vključeval visokošolske deležnike in zagotavljal transparentno upravljanje« (Uradni list RS št. 41/2011: 5352). Hkrati je ta termin v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 uporabljen predvsem v kontekstu legitimizacije že sprejetih odločitev. Avtorji tako poudarjajo, da so visokošolski deležniki sodelovali v razpravi o Resoluciji (Uradni list RS št. 41/2011: 5352), in utemeljujejo odločitve, sprejete v Resoluciji, z izjavami, ki izkazujejo popoln konsenz med »deležniki«, npr: »vsi visokošolski deležniki poudarjajo, da takšno prepletanje ne

daje pričakovanih rezultatov« (Uradni list RS št. 41/2011: 5352), in »vsi visokošolski deležniki soglašajo, da je v praksi takšna ureditev nekonstruktivna« (Uradni list RS št. 41/2011: 5356).

Do podobnih sklepov lahko pridemo pri analizi uporabe termina »deležniki« v t. i. *Držni Sloveniji oz. Resoluciji o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020*. V tem dokumentu avtorji povežejo idejo deležnikov s »sistemom upravljanja tretje generacije«, ki da je horizontalen in pomeni »dobro usklajen postopek načrtovanja, izvajanja in vrednotenja politik med vsemi deležniki, vključenimi v inovacijski sistem« (Uradni list RS št. 43/2011: 5699). Vizija dokumenta je tako »odziven raziskovalni in inovacijski sistem, ki ga bodo sooblikovali vsi deležniki in bo odprt svetu« (Uradni list RS št. 43/2011: 5699). Vključevanje »vseh ključnih deležnikov« je izrecno opredeljeno kot nasprotje sprejemanja odločitev »od zgoraj navzdol, kar bi izvedla politika« (Uradni list RS št. 43/2011: 5710). Hkrati pa je iz dokumenta razvidna podobna zmeda glede tega, kdo so deležniki raziskovalnega in inovacijskega sistema, kot v okviru strategije o visokem šolstvu. Medtem ko je vključevanje deležnikov poudarjeno čez celoten dokument, predvsem v razmerju do prihodnjih sprejemanj odločitev, pa ni nikjer navedeno, kako bodo »ključni deležniki«, ki naj bi sodelovali v odločitvah, izbrani, niti kako natančno so definirani. Tako je v dokumentu večkrat zaslediti besedne zveze, pri katerih so »različne vladne institucije« ali pa »resorna ministrstva« opredeljena kar kot eni izmed deležnikov (npr. Uradni list RS št. 43/2011: 5701), s čimer se oblasti tako razumejo kot zgolj eden izmed akterjev določanja politik, kar postavlja v negotovost odnos med deležniki in oblastjo v tem t. i. »sistemu upravljanja tretje generacije«.

Glede rezultatov raziskovanja in inovacij dokument obljublja proučevanje rešitev za vključitev deležnikov v izrabo teh rezultatov, pri čemer imajo v mislih »porazdelitev pravic iz intelektualne lastnine med raziskovalca in raziskovalko oziroma izumitelja in izumiteljico, institucijo in posrednika pri komercializaciji« (Uradni list RS št. 43/2011: 5704) – torej so deležniki tisti, ki imajo neposreden materialni delež ali vložek v zadevi. To so glede na dokument predvsem: »mala, srednja in velika podjetja, visokošolski zavodi, raziskovalni inštituti, različne vladne institucije in drugi deležniki v inovacijskem procesu« (Uradni list RS št. 43/2011: 5713).

Po drugi strani pa dokument obljublja, da bo odziven raziskovalni in inovacijski sistem »zasidran v družbi in se odzival na potrebe in hotenja državljanov« (Uradni list RS št. 43/2011: 5699), kjer pa družba na splošno in državljan/ke v dokumentu niso neposredno razumljeni kot deležniki raziskovalnega in inovacijskega sistema.

Deležniki in načelo prizadetosti

Medtem ko je v t. i. Westfalskem sistemu samo po sebi razumljeno, da so zunanje meje legitimne vključenosti določene z mejami državljanstva, pa so transnacionalni problemi nekatere avtorje povedli k ponovnem premisleku o vključenosti oz. bolje rečeno k vračanju h klasični misli o legitimnosti demokratičnega vključevanja. Po Fraserjevi smo z globalizacijo priča razhajanju med štirimi tipi skupnosti, ki so bile v t. i. Westfalski perspektivi suverenih držav implicitno razumljene kot elementi iste skupnosti: zamišljena skupnost ali narod, politična skupnost ali državljan, komunikacijska skupnost ali javnost in »skupnost enake usode v pomenu deležnikov, ki jih prizadenejo skupni problemi« (Fraser, 2005b: 6). Globalizacija po Fraserjevi (2005a: 76–77) opozori na problem določanja zunanjega okvira vključenosti in politične reprezentativnosti. Pri določanju meja vključenosti v okviru transnacionalnih problemov je po

Fraserjevi (2007) treba slediti predvsem zadnji obliki skupnosti, to je vključenosti teh, ki jih problem prizadeva, ne glede na njihovo nacionalno državljanstvo – kar imenuje »načelo prizadetosti« (angl. *all-affected principle*). »Načelo prizadetosti« so oživili tudi drugi avtorji, ki kličejo po, če uporabimo Barberjev (2004, n. s.) termin, »državljanih brez meja«, kjer meje problema določajo meje legitimne vključitve (npr. Benhabib, 1996: 70; Gutmann in Thompson, 1996: 144–145; Calhoun, 2001: 162).

V klasični misli najdemo podrobno opredelitev načela prizadetosti v okviru Deweyeve (1927/1954) razprave o javnosti. Dewey definira javnost na podlagi posledic, ki jih imajo delovanja oz. »transakcije« ljudi za tiste, ki v njih niso neposredno udeleženi. Po Deweyu javnost tvorijo vsi tisti, ki jih neposredne posledice transakcij toliko zadevajo, da se zdi sistematična skrb nad temi posledicami nujno potrebna (Dewey, 1954: 15–16). Javna narava posledic in z njo legitimnost meja vključenosti se ocenjuje glede na tri merila prizadetosti: (a) *razsežnost*: zadeva je javna, ko njene potencialne posledice prizadenejo veliko ljudi, (b) *trajanje*: zadeva je javna, ko so njene potencialne posledice dolgotrajne in (c) *resnost*: zadeva je javna, ko so njene potencialne posledice velika grožnja ali velika prednost za prizadete ljudi (Dewey, 1927/1954: 17–27). Vsi, ki lahko prikažejo, da jih problem potencialno zadeva v velikem številu, s trajnimi in resnimi posledicami, imajo tako legitimno pravico vključevanja v demokratične procese odločanja o problemu.

Koncept deležnikov na prvi pogled oživlja idejo legitimnosti vključenosti in odločitve glede na prizadetost, predvsem v okviru pisanja o t. i. globalnem vladovanju. Globalno vladovanje opisuje procese, v katerih raznoliki, javni in zasebni akterji poskušajo regulirati transnacionalne javne zadeve (npr. Rosenau in Cziempel, 1992/1998; Hirst in Thompson, 1999: 269; Keohane in Nye, 2000: 12). Tako je po Finkelsteinu (1995: 369) globalno vladovanje reguliranje brez suverene avtoritete odnosov, ki presegajo nacionalne meje. Koncept deležnikov se je uveljavil predvsem pri avtorjih, ki zagovarjajo ideje deliberativne demokracije¹ v okviru »globalne demokracije deležnikov« (npr. Backstränd, 2006; MacDonald, 2008) in vladovanja kot »omrežja deležnikov« (npr. Held in Koenig-Archibugi, 2004). Vendar pa je ključna kritika globalnega vladovanja njegov demokratični primanjkljaj in ne demokratični prispevek – akterji, ki sodelujejo v globalnem vladovanju, nimajo legitimnosti, niti niso odgovorni tem, katerih življenje regulirajo (npr. Nye, 2001; Benner et al., 2004; Scholte, 2005; Hay, 2007; Gupta, 2008; Splichal, 2010).

Ključni element vladovanja je depolitizacija, kjer gre za prenos regulativnih moči nacionalne države na zasebne akterje zunaj arene javnega nadzora (npr. Scholte, 2005; Hay, 2007), kar so v veliki meri spodbujale močne države. Sassen npr. opiše primer zasebnih agencij z ocenjevanjem kreditnega tveganja, ki so postale ključne za delovanje globalne ekonomije in so hkrati rezultat in promotor finančne ideologije ZDA (Sassen, 1996: 17) in so navsezadnje imele nezanemarljivo vlogo pri razvoju zdajšnje finančne in gospodarske krize (Naudé, 2009). Hkrati s prenosom funkcij na zasebne akterje globalno vladovanje vključuje tudi širjenje udeležencev odločevalskih procesov s predstavnikov držav na predstavnike nevladnih organizacij in ekonomskih akterjev –, pri čemer so predvsem zadnji ključni zagovorniki vključevanja deležnikov. V nasprotju s konceptom javnosti, ki v svojem klasičnem pojmovanju izključuje ekonomsko moč in ekonomske akterje, je koncept »deležnikov« postal popularen v skladu z neoliberalnim pristopom in zdajšnjim pretvarjanjem korporacij v »državljanec« (Crane idr., 2004). Ideja globalnega vladovanja kot sklopa »omrežij deležnikov« tako postane legitimizacija vstopa podjetij v odločevalske procese. Held in Koenig-Archibugi (2004: 130–131) naštejeta primere omrežij

² OZN *Global Compact* je na uradni spletni strani opisan kot »strateška politična pobuda, ustanovljena v okviru Organizacije združenih narodov, namenjena podjetjem, ki so zavezana povezovanju svojih delovanj in strategij z desetimi univerzalno sprejetimi načeli na področju človekovih pravic, zaposlovanja, okolja in nasprotovanja korupciji. Tako lahko podjetja kot primarno gibalno globalizacije pripomorejo k razvoju trgov, trgovine, tehnologije in financ na način, ki koristi ekonomijam in družbam po vsem svetu« (<http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/index.html>, 31. junij 2011). Po eni strani je primer *Global Compacta* optimistično opisan kot primeren način »žetja korporativnih moči« (Kuper, 2004), po drugi strani pa ga Elsonova (2004: 60) opisuje kot zgolj še en način privatizacije odnosov med OZN in velikimi korporacijami in še en primer promocije samoregulacije podjetij.

deležnikov, ki po njunem mnenju »povečajo možnost konsenzualnih rešitev za družbene probleme«: Svetovna komisija o jezovih (angl. *the World Commission on Dams*), Inicijativa za ustavitev malarije (angl. *the Roll Back Malaria Initiative*), Globalna zveza za cepljenje in odpornost (angl. *the Global Alliance for Vaccines and Immunization*) in najbolj znan primer *OZN Global Compact*² – vsi ti primeri vključujejo ekonomske akterje kot ene ključnih »deležnikov«. In naprej, medtem ko so podjetja za vstop v odločevalske procese prej morala biti del združenj, kot je npr. Mednarodna gospodarska zbornica, pa so kot »deležniki« v procesu globalnega vladovanja postala velika podjetja legitimni akter –, kar npr. dokazuje dejstvo, da so se na Svetovni posvet o informacijski družbi (*World Summit on Information Society*) lahko registrirala podjetja kar neposredno (Hintz, 2007: 5). Tako ni naključje, da je v okviru idej o zmanjševanju moči države in povečevanju moči ekonomskih akterjev prevladal koncept »deležniki«, ki ni nastal v okviru misli o demokratični vključenosti, temveč v okviru teorij menedžmenta. Govor o deležnikih in družbeni odgovornosti podjetij je po Banerjeeju (2008: 51) zgolj ideološko gibanje, katerega namen sta legitimizacija in utrjevanje moči velikih podjetij.

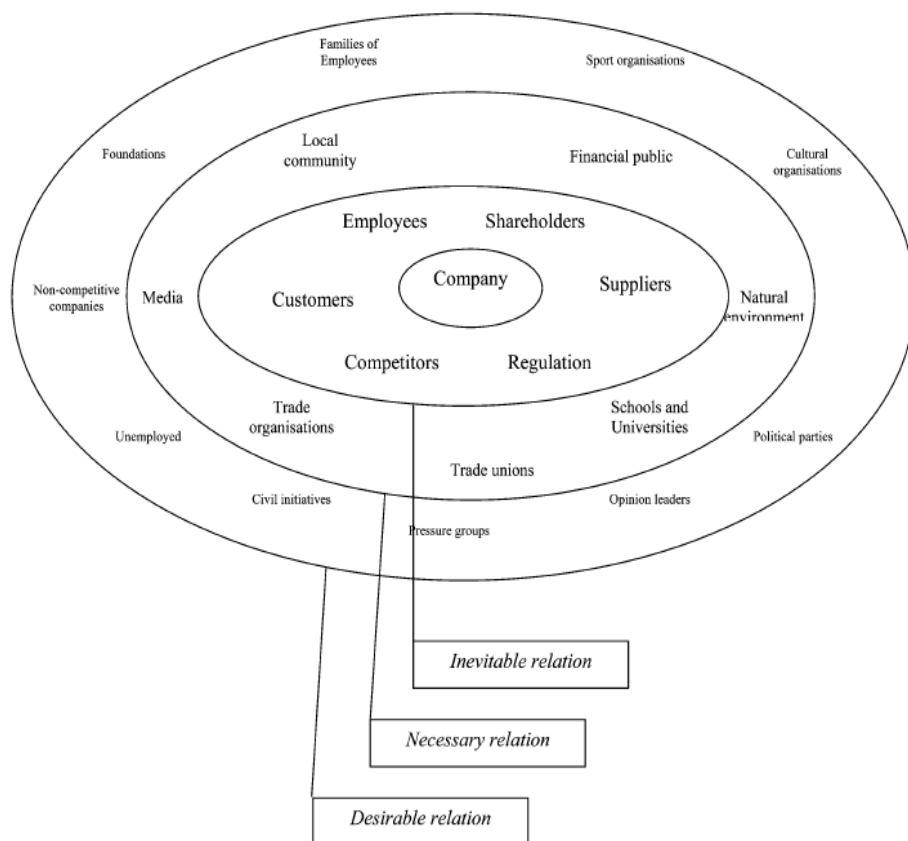
Deležniki v ekonomskem diskurzu

Koncept »deležniki« glede na svojo prvotno definicijo v veliki meri spominja na Deweyevo (1927/1954) pojmovanje javnosti. Po Freemanu je deležnik »vsaka skupina ali posameznik, ki lahko vpliva na doseganje ciljev podjetja ali pa ga ti cilji prizadevajo« (Freeman v Werhane in Freeman, 2006: 502). Tako je Freeman razširil odgovornost podjetij do delničarjev (angl. *shareholders*) tudi na deležnike (angl. *stakeholders*). Predvsem drugi del Freemanove definicije deležnikov je skoraj zrcalna slika »načela prizadetosti« in Deweyeve (1927/1954) zamejitve javnosti – skupina ali posameznik, ki ga cilji podjetja prizadevajo. Vendar je bil ta del definicije v poznejših Freemanovih delih zapostavljen – fokus je pridobil predvsem strateški del definicije: skupina ali posameznik, ki lahko vpliva na doseganje ciljev podjetja (npr. Freeman v Frooman, 1999: 191; Freeman idrugir., 2006: 365). Freeman tako ne poudarja dimenzije legitimne vključenosti, temveč dimenzijo moči vplivanja – deležniki podjetja postanejo tisti, ki jih podjetje mora upoštevati, če želi doseči svoje cilje, in ne tisti, ki bi jih podjetje moralo upoštevati zaradi legitimnosti njihovih zahtev. Kljub poudarku na družbeni odgovornosti podjetij pa osrednji fokus ostajajo koristi podjetja, saj »ohranjanje odnosov z deležniki ustvarja dolgoročno vrednost za podjetja (*The Global Stakeholder Strategies Program*, 2009). Kot opozarjajo Laplume in drugi (2008: 1158), je Freemanov pristop k družbeni odgovornosti podjetij neprikrito strateški, saj je obzir do interesov deležnikov obravnavan zgolj iz pozicije povečanja dobička podjetij. Podobno po Jonesu in Flemingu (2003: 343) teorija deležnikov v najboljšem primeru nagovarja k bolj »razsvetljenemu« (v pomenu »razsvetljenih absolutistov«) delovanju podjetij, ki pa po svojem bistvu še vedno ostaja osredinjeno zgolj na interese podjetij.

Iz razumevanja deležnikov kot teh, ki lahko vplivajo na doseganje ciljev podjetja, so se razvile različne tipologije deležnikov, npr. primarni in sekundarni deležniki po Clarksonu (1995: 107). Razlika med prvimi in drugimi je v stopnji škode, ki jo lahko deležniki povzročijo podjetju: primarni deležniki so tisti, brez katerih podjetje na dolgi rok ne bi moglo preživeti: delničarji in vlagatelji, zaposleni, stranke, dobavitelji in oblasti, ki zagotavljajo potrebno infrastrukturo (Clarkson, 1995: 106), sekundarni deležniki po Clarksonu niso ključnega pomena za preživetje podjetja in navadno vključujejo medije in protestne skupine. Podobno Podnar in Jančič (2006) identificirata tri skupine deležnikov glede na nujnost komuniciranja podjetja z deležniki za uspešno delovanje podjetja (slika 1): neobhodni, nujni in zaželeni. Ugotavljata, da bi se podjetja morala osrediniti predvsem na komuniciranje s prvima dvema skupinama deležnikov in je komuniciranje s tretjo skupino zgolj dodana vrednost pri pridobivanju prednosti pred konkurenco (Podnar in Jančič, 2006: 306).

Freemanova teorija odgovornosti podjetij je nadalje osredinjena zgolj na odločitve menedžerjev oz. vodstva podjetij. Medtem ko je identifikacija javnosti po Deweyu (1927/1954) primarno zadeva javnosti – tj. tisti, ki jih posledice nekega problema potencialno razsežno, dolgoročno in resno prizadevajo, se kot taki identificirajo sami. Deležnikov pa ne identificirajo deležniki sami, temveč so merila identifikacije deležnikov prepuščena vodstvu podjetij.

Slika 1: Tri ravni komuniciranja z deležniki (Podnar in Jančič, :1999: 77)

In naprej, medtem ko koncepti, kot je javnost, neposredno poudarjajo demokratično vključenost v odločitve, pa Freemanova teorija neposredno nagovarja zgolj menedžerje k moralni odgovornosti in njihovi »salomonski« vlogi v globalni ekonomiji prek upravljanja odnosov z deležniki, kar po Freemanu »zagotavlja povečevanje dobička za delničarje« (Freeman idrugi., 2006: 367). Podobna osredinjenost na menedžerje je razvidna iz ponazoritve komuniciranja z deležniki iz slike 1 (Podnar in Jančič, :1999: 77). Kar je neposredno mišljeno s terminom »podjetje« v sliki 1, je zgolj vodstvo podjetja, zaposleni npr. niso obravnavani kot del podjetja, temveč kot njegovi deležniki.

Končno, po Steureurju in drugih (2005: 264) je rast popularnosti teorije odnosov z deležniki posledica zmanjšane vloge državnega intervencionizma med podjetji in družbenimi skupinami. Če primerjamo Deweyevo (1927/1954) opredelitev javnosti z opredelitvijo deležnikov, ugotovimo, da je, medtem ko je Dewey poudarjal vlogo države v regulaciji javnih zadev pod vplivom javnosti, fokus Freemanove teorije deležnikov na izogibanju vloge države. Freeman in drugi (2006: 366) npr. poudarjajo, da je »ustvarjanje vrednosti za deležnike pomembno če že iz nobenega drugega razloga pa vsaj zato, da se izognemo norosti regulacije in podržavljenja«.

Deležniki kot so razumljeni v ekonomskem diskurzu, so tako koncept, ki, če ga nekritično prenesemo v politični diskurz, implicitno nasprotuje demokratičnim idealom, kot je legitimnost vključenosti glede na načelo prizadetosti, demokratično odločanje in moč ter volja države, da regulira javne zadeve.

Sklep

Zdi se, da je slovenski politični diskurz v koraku s časom, ko smo tudi v slovenskem jeziku priča pogostejši rabi prevedenih terminov, kot so »deležniki«. Vendar bi bilo pri preprostem prevajanju in uvažanju tovrstnih konceptov smiselno premisliti njihovo genealogijo in implicitne pomeni. Z uvajanjem termina »deležniki« v politični diskurz, kar se trenutno kaže kot »zadnja moda« tako v akademskih kot političnih krogih, avtorji navidezno rešujejo problem vprašanja demokratične vključenosti. Z obljubami o doseganju dialoga in konsenza z »vsemi deležniki«, kot jih npr. najdemo v Resoluciji o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 in Resoluciji o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020, se legitimirajo že sprejete in bodoče politične odločitve. Te obljube so v veliki meri prazne, če deležniki in kriteriji za njihovo identifikacijo niso natančno opredeljeni in je prepuščeno arbitrarni odločitvi oblasti, da sproti določa, kdo je v nekem trenutku deležnik in kdo ne. Slednje je dobro razvidno že iz tega, da institucije oblasti v primeru Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 kar same sebe prištevajo k deležnikom, izključujejo pa državljane/ke.

Ne gre samo za to, da termin »deležniki« pod pretvezo povečevanja demokratičnosti vnaša zmedo v politični diskurz, temveč hkrati zaradi svojega izvora iz ekonomskega diskurza to demokratičnost zmanjšuje. Medtem ko v ekonomskem diskurzu ta termin do neke mere pomeni razširjanje odgovornosti podjetij z delničarjev tudi na deležnike, pa pri prenosu v politični diskurz pomeni nasprotovanje demokratičnim idealom, saj implicitno vključuje zmanjševanje legitimnosti odločanja zgolj na tiste, ki imajo moč vplivanja, odločanje o identifikaciji deležnikov od zgoraj navzdol in odpor proti državni regulaciji. Kot tak je koncept deležnikov še eden v vrsti besedišča neoliberalnega novoreka, katerega pasti postanejo v nereflektirani rabi skoraj nevidne.

Literatura

- BÄCKSTRAND, K. (2006). Democratizing Global Environmental Governance? Stakeholder Democracy after the World Summit on Sustainable Development. *European Journal of International Relations* 12 (4): 467–498.
- BARBER, B. R. (2004). A Conversation with Benjamin Barber *Logos* 3 (4). Dostopno prek: http://www.logosjournal.com/barber_election.htm (15. maj 2011)
- BENHABIB, S. (1996). Toward a Deliberative Model of Democratic Legitimacy. V *Democracy and Difference: Contesting the Boundaries of the Political*, ur. Seyla Benhabib, 67–94. Princeton, Princeton University Press.
- BENNER, T., REINICKE, W. H., WITTE, J. M. (2004). Multisectoral Networks in Global Governance: Towards a Pluralistic System of Accountability. *Government and Opposition* 39 (2): 191–210.
- BOHMAN, J., REHG, W. (1997). Introduction. V *Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics*, ur. James Bohman in William Rehg, ix–xxx. Cambridge, The MIT Press.
- BOURDIEU, P., WACQUANT, L. (2000/2003). Neoliberalni novorek: Zabeležke o novi planetarni vulgati. *Družboslovne razprave* 19 (43): 57–63.
- CALHOUN, C. (2001). Imagining Solidarity: Cosmopolitanism, Constitutional Patriotism, and the Public Sphere. *Public Culture* 14 (1): 147–171.
- CLARKSON, M. B. E. (1995). A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *The Academy of Management Review*, 20 (1): 92–117.
- CRANE, A., MATTEN, D., MOON, J. (2004). Stakeholders as Citizens? Rethinking Rights, Participation, and Democracy. *Journal of Business Ethics* 53 (1/2): 107–122.
- DEWEY, J. (1927/1954). *The Public and its Problems*. New York, Swallow Press.
- ELSON, D. (2004). Human Rights and Corporate Profits: The Un Global Compact – Part of the Solution or Part of the Problem? V *Global Tensions: Challenges and Opportunities in the World Economy*, ur. Lourdes Beneria in Savitri Bisnath, 45–64. New York, Routledge.
- FINKELSTERIN, L. S. (1995). What is Global Governance. *Global Governance* 1 (1): 367–372.
- FRAZER, N. (2005). Reframing Justice in a Globalizing World *New Left Review* 36: 69–88.
- FRAZER, N. (2005). *Transnationalisation of the Public Sphere*. Dostopno prek: http://www.republicart.net/disc/publicum/fraser01_en.htm (18. junij 2010).
- FRAZER, N. (2007). Transnationalizing the Public Sphere *Theory, Culture and Society* 24 (4): 7–30.
- FREEMAN, R. E., WICKS, A. C., PARMAR, B. (2004). Stakeholder Theory and »The Corporate Objective Revisited«. *Organization Science* 5 (3): 364–369.
- FROOMAN, J. (1999). Stakeholder Influence Strategies. *The Academy of Management Review*, 24 (2): 191–205.
- GUPTA, A. (2008). Transparency Under Scrutiny: Information Disclosure in Global Environmental Governance. *Global Environmental Politics* 8 (2): 1–7.
- GUTMANN, A., THOMPSON, D. (2004). *Why Deliberative Democracy?* Princeton, Princeton University Press.
- GUTMANN, A., THOMPSON, D. (1996). *Democracy & Disagreement* Cambridge, The Belknap Press of Harvard University Press.
- HABERMAS, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, Polity Press.
- HAY, C. (2007). *Why We Hate Politics?* Cambridge, Polity Press.
- HELD, D., KOENIG-ARCHIBUGI, M. (2004). Introduction. *Government and Opposition* 39 (2): 125–131.
- HINTZ, A. (2007). Deconstructing Multi-Stakeholderism: The Discourses and Realities of Global Governance at the World Summit on the Information Society (WSIS). V *SGIR Pan-European Conference on International Relations, Torino, September 2007*. Dostopno prek: http://turin.sgir.eu/uploads/Hintz-SGIR_AHintz_Deconstructing.pdf (10. maj 2011)

- HIRST, P. Q., THOMPSON, G. (1999). *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance*. Cambridge, Blackwell Publishing.
- INSTITUTE FOR CORPORATE RESPONSIBILITY. (2009). *The Global Stakeholder Strategies Program*. Dostopno prek: <http://business.gwu.edu/icr/programs/global-stakeholder-strategies>, (16. maj 2011)
- JANČIČ, Z. (1999). *Celostni marketing*. Ljubljana, FDV.
- JONES, M., FLEMING, P. (2003). Unpacking Complexity Through Critical Stakeholder Analysis: The Case of Globalization. *Business & Society* 42 (4): 430–454.
- KEOHANE, R. O., NYE, J. S. (2000). Introduction. V *Governance in a Globalising World*, ur. Joseph S. Nye in John D. Donahue, 1–41. Cambridge, Brookings Institution Press.
- KUPER, A. (2004). Harnessing Corporate Power: Lessons from the UN Global Compact. *Development* (47): 9–19.
- LAPLUME, A. O., SONPAR, K., LITZ, R. A. (2008). Stakeholder Theory: Reviewing a Theory That Moves Us. *Journal of Management*, 34 (6): 1152–1189.
- MACDONALD, T. (2008). *Global Stakeholder Democracy*. Oxford, Oxford University Press.
- NAUDÉ, W. (2009). *The Financial Crisis of 2008 and the Developing Countries*. The World Institute for Development Economics Research, United Nations University, Discussion Paper No. 2009/01. Dostopno prek: <http://www.iadb.org/intal/intalcdi/PE/2009/02547.pdf> (22. julij 2010)
- NYE, J. S. (2001). Globalization's Democratic Deficit: How to Make International Institutions More Accountable. *Foreign Affairs* 80 (4: strani).
- PODVAR, K., JANČIČ, Z. (1999). Towards a Categorization of Stakeholder Groups: An Empirical Verification of a Three-Level Model. *Journal of Marketing Communications* 12 (4): 297–308.
- RESOLUCIJA O NACIONALNEM PROGRAMU VISOKEGA ŠOLSTVA 2007–2010. Uradni list RS št. 3/2006.
- RESOLUCIJA O NACIONALNEM PROGRAMU VISOKEGA ŠOLSTVA 2011–2020. Uradni list RS št. 41/2011.
- RESOLUCIJA O NACIONALNEM RAZISKOVALNEM IN RAZVOJNEM PROGRAMU ZA OBDOBJE 2006–2010. Uradni list RS št. 94/2007.
- RESOLUCIJA O RAZISKOVALNI IN INOVACIJSKI STRATEGIJI SLOVENIJE 2011–2020. Uradni list RS št. 43/2011.
- ROSENAU, J. N., CZEMPIEL, E.-O. (1992/1998). *Governance without Government: Order and Change in World Politics*. Cambridge, Cambridge University Press.
- SASSEN, S. (1996). *Losing Control? Sovereignty in an Age of Globalization*. New York, Columbia University Press.
- SCHOLTE, J. A. (2005). *Globalization; A Critical Introduction*. Hampshire, Palgrave MacMillan.
- SPLICHAL, S. (2010). From Bryce's »Government by Public Opinion To Global Governance – without Public Opinion.« V *Journalismus Und Öffentlichkeit: Eine Profession Und Ihr Gesellschaftlicher Auftrag*, ur. Tobias Eberwein in Daniel Müller, 57–72. VS Verlag Fur Socialwissenschaften.
- WERHANE, P., FREEMAN, R. E. (2006). *The Blackwell Encyclopedia of Management, Business Ethics*. Oxford, Blackwell.